

References:

1. *Delis Din K.* Paradoks strasti: ona ego lyubit, a on ee net [Elektronnyy resurs] / Din K. Delis, K. Fillips ; per. s angl. Kirilla Saveleva. – M.: Mirt; OCR: Dmitriy Makashov, 1994. – Rezhim dostupa : http://modernlib.ru/books/delis_din/paradoks_strasti_ona_ego_lyubit_a_on_ee_net/
2. *Znakov Viktor.* Truditsya ponyat blizhnego... / V. Znakov // Chelovek. – 1998. – № 5. – S. 80-89.
3. *Kruchinin V.* Rynok obrazovatelnykh uslug: strategiya rasshireniya / V. Kruchinin, I. Vinogradova // Vyshee obrazovanie v Rossii. – 2006. – № 6. – S. 97-101.
4. *Petko L. V.* Formuvannia profesiino oriietovanoho inshomovnoho navchalnoho seredovyscha v umovakh universytetu shliakhom rozghliadu moralnykh oriientyriv studentiv / L. V. Petko // “Pedahohichnyi almanakh” Pivdenoukrajinskoho rehionalnoho instytutu pisliadyplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv : zb. nauk. pr. – Kherson : KVNZ “Kherson. akad. neperervnoi osvity”, 2016. – Vyp. 27.
5. *Semenkov V. Ye.* Filosofskoe tvorchestvo: mezhdru Stsilloy traditsii i Kharibdoy avangarda / V. Ye. Semenov, A. N. Isakov // Voprosy filosofii. – 2004. – № 4. – S. 47–50.
7. Ask-I Memnu (Zaboronene kokhannia), rezh. Khilal Saral, Mesude Erarslan (Turechchyna, 2008–2010). Serii 1–158 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://traffilm.net/board/seriali/serial_zaboronene_kokhannja_na_ukrajinskij_vsi_seriji/23-1-0-220
8. 10 Suicidal Quotes And Sayings With Interpretations [Web Site]. – Access mode : <http://mentalhealthdaily.com/2014/09/10/10-suicidal-quotes-and-sayings-with-interpretations/>

Петько Л. В. Реализация морально-общественной проблематики в формировании профессионально ориентированной иноязычной среды обучения в условиях университета.

В статье представлены пути рассмотрения морально-общественных проблем молодежи в процессе формирования профессионально ориентированной иноязычной среды обучения в условиях университета. Автором поднимаются вопросы проблем воспитания, любви, семейно-брачных отношений, отношений между женщиной и мужчиной, межчеловеческого понимания путём диалога. Приводятся примеры профессионализации будущих выпускников университетов путем формирования иноязычной учебной среды в процессе изучения иностранных языков.

Ключевые слова: мораль, студенты, любовь, понимание, кинолента “Запретная любовь” (Турция, 2008), профессионально ориентированная иноязычная среда, обучения, университет.

Pet'ko L. V. Implementation of the moral and social problems in formation of professionally oriented foreign language learning environment in conditions of university.

In the article the implementation of the moral and social problems in formation of professionally oriented foreign language learning environment in conditions of university is presented. Examples of phenomena “understanding” in interpersonal relationships in view of dialog due philosophy, psychology, literature, pedagogy, art cinema for future graduates’ professional preparing in the way of formation professionally oriented foreign language learning environment are given. Necessity for fundamental values formation in the process of future specialists’ preparing in the ways of professionally oriented foreign language learning environment formation in conditions of university is described.

Keywords: morality, students, love, understanding, movie “Forbidden Love” (Turkey, 2008), professionally oriented foreign language learning environment, university.

УДК 159.923

Приходько Ю. О.

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

В статті розглянуто теоретичний аспект проблеми зрілості особистості. Розкриті погляди представників західної та вітчизняної психології на дану проблему.

Ключові слова: особистісна зрілість, розвиток особистості, соціальна зрілість, самоактуалізована особистість, показники зрілості особистості.

Проблема особистісної зрілості є однією із тих, що недостатньо розроблена як у радянській, так і українській психологічній науці, а тому й мало висвітлена у вітчизняній науковій літературі, хоча інтерес до неї є вельми великим, як і загалом інтерес до особистісного розвитку людини. Відома дослідниця психології розвитку особистості Л. І. Анциферова зауважує, що “конкретні дослідження розвитку структури і функції психологічної організації дорослої, зрілої особистості тільки розпочинаються і стосуються головним чином інтелектуальної сфери (уваги, пам’яті, мислення). Акцент на таких дослідженнях пояснюється тим, що саме інтелектуальні компоненти в міру становлення особистості відіграють все більш важливу роль у мотиваційно-потребовій, емоційно-афективній і вольовій сферах особистості” [1, с. 332].

У працях провідних західних психологів (Е. Еріксон, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс) має місце неоднозначність поглядів на проблему зрілості особистості. Вона переважно розглядається у єдності із проблемою особистісного розвитку людини. У різних вчених простежуються різні критерії визначення особистісної зрілості людини, яка розглядається і як певний віковий період у житті людини – дорослість, і як характеристика досить високого рівня її психічного і соціального розвитку незалежно від її віку. Проте, як слушно зауважує Т. М. Титаренко, “людина може бути біологічно уже немолодою, але психологічно все ще достатньо інфантильною, або, навпаки, в досить молоді роки дивувати оточуючих професійною, громадянською, особистісною зрілістю” [2, с. 95].

Деякі західні вчені основним критерієм особистісної зрілості вважають дорослість людини. Так, Е. Еріксон тісно пов’язував особистісну зрілість людини з її віком та тими здобутками, яких вона досягла на різних етапах свого життєвого шляху. Вчений наголошував, що розвиток особистості відбувається протягом усього її життя. У її психосоціальному розвитку виділяв вісім стадій: немовляча, раннє дитинство, вік гри, шкільний вік, юність, рання зрілість, середня зрілість, пізня зрілість. На його думку, кожна стадія супроводжується *кризою*, що виникає як наслідок досягнення певного рівня психологічної зрілості і соціальних вимог, які висуваються до людини на цій стадії.

В особистісній зрілості Е. Еріксон виділив три фази: ранню, середню та пізню [3]. *Рання* особистісна зрілість людини настає у 20 і триває до 25 років. В цьому віці молода людина орієнтована на отримання професії і життєве “облаштування”, початок продуктивної діяльності, досягнення Его-ідентичності. (*Его-ідентичність* – сукупність уявлень людини про себе, що дає їй можливість відчувати свою унікальність й аутентичність). Все це знаменує собою період ранньої зрілості й дає поштовх до нових міжособистісних взаємин людини. У цей віковий період людина стає по-справжньому готова до інтимних стосунків з іншою людиною як у соціальному, так і сексуальному планах.

Середня особистісна зрілість – це вік від 26 до 64 років людини, основною проблемою якого є вибір між продуктивністю й інертністю. Продуктивність виступає як турбота старшого покоління про тих, хто прийде йому на зміну – про те, як допомогти їм ствердитися у житті й обрати правильний напрям. Основним у психосоціальному розвитку особистості у другій фазі зрілості є *турбота* людини про майбутнє благополуччя людства, що є психологічною протилежністю байдужості й апатії. Турбота є розширенням людиною взятих на себе обов’язків дбати про людей, результати та ідеї, до яких виявляє інтерес. Будучи основним особистісним достоїнством зрілості, турбота є не тільки почуттям обов’язку, але й природним бажанням людини зробити свій внесок у життя майбутніх поколінь.

Пізня особистісна зрілість – остання психосоціальна стадія розвитку людини, що охоплює вік від 65 років і до її смерті. Це час, коли людина оглядається назад й переосмислює свої життєві рішення, згадує свої досягнення й невдачі, а її увага зміщується від турбот про майбутнє до минулого досвіду. На переконання Е. Еріксона, для цієї фази зрілості характерною є не стільки нова психосоціальна криза, скільки підсумок, оцінка й

інтеграція всіх минулих стадій розвитку “Я”. Невідворотність смерті більше не лякає, людина бачить продовження себе у потомках або у своїх життєвих досягненнях. Вчений вважав, що тільки у старості приходить справжня зрілість й почуття мудрості прожитих років. В той же час він наголошував: “Мудрість старості дає собі звіт у відносності всіх знань, набутих людиною протягом життя в одному історичному періоді. Мудрість – це усвідомлення безумовного значення самого життя перед лицем самої смерті” [4, с. 61].

Проблема зрілості особистості знайшла відображення і в працях класика американської психологічної науки Г. Олпорта. Вчений стверджував, що особистісна зрілість не обов'язково пов'язана з хронологічним віком, а дозрівання людини – це неперервний, такий, що продовжується все життя, процес її *становлення*. Він вказував на якісну різницю між зрілою особистістю і незрілою, або ж невротичною, яка полягає у тому, що поведінка особистісно зрілих суб'єктів автономна й мотивована усвідомленими процесами, тоді як поведінка незрілих переважно спрямовується неусвідомленими мотивами, які впливають із переживань дитинства. За Г. Олпортом, зріла особистість має біологічну, психологічну, соціальну й духовну цілісність, найважливішою її ознакою є прагнення розвиватися та самоудосконалюватись. Його концепція зрілої особистості спрямована на активізацію механізмів її самореалізації й саморозвитку. Вчений стверджував, що зріла особистість характеризується шістьма рисами: має широкі межі “Я”, може дивитися на себе збоку; здатна до теплих, сердечних соціальних стосунків (дружня інтимність і співчуття); демонструє емоційну нестурбованість і самосприйняття, має позитивне уявлення про себе; виражаючи свої думки і почуття, рахується з тим, як це вплине на інших; демонструє реалістичне сприйняття, досвід і домагання, бачить речі такими, якими вони є, а не такими, якими б хотіла бачити їх; демонструє здатність до самопізнання і має почуття гумору, чітке уявлення про свої сильні й слабкі сторони; володіє цілісною життєвою філософією, здатна бачити ясну картину завдяки систематичному виділенню значущого у своєму житті. Вона має систему цінностей і мету, яка робить її життя значущим [5, с. 333].

К. Роджерс, характеризуючи зрілість особистості вживав поняття “*повноцінно функціонуюча особистість*”, яку він бачив такою, що використовує всі свої здібності й таланти, реалізує свій потенціал і рухається до повного пізнання себе і сфери своїх переживань. Роджерс виділив п'ять основних особистісних характеристик, притаманних зрілій особистості:

– *відкритість переживанню*, що означає здатність людини слухати себе, відчувати всю сферу переживань у собі, не відчуваючи загрози. Тонко усвідомлювати свої найглибші думки і почуття, не намагаючись їх придушити в собі, а діяти у відповідності з ними;

– *екзистенціальний спосіб життя* – тенденція жити повноцінно й насичено у кожну мить існування так, щоб кожне переживання сприймалось свіжим й унікальним. Люди, які живуть таким життям (за термінологією Роджерса “хорошим життям”), гнучкі, адаптивні, терпимі, безпосередні;

– *організмична довіра*, що означає здатність людини брати до уваги свої внутрішні відчуття й переживання та розглядати їх як основу для вибору своєї поведінки у тих чи інших життєвих ситуаціях;

– *емпірична свобода*, що означає дозволеність людині жити вільно, так, як вона того бажає, без обмежень і заборон. Суб'єктивна свобода – це почуття особистої влади, здатність робити вільний вибір і керувати собою. При цьому людина сама має відповідати за свої власні дії та їх наслідки;

– *креативність*, яка означає, що творчий стиль життя та його продукти (ідеї, проекти тощо) з'являються у людини, яка живе хорошим життям. Творчі люди намагаються жити конструктивно і адаптивно у своїй культурі, при цьому вони задовольняють свої найбільш глибокі потреби, гнучко пристосовуються до умов, які змінюються, не є конформістами. Їх зв'язок із суспільством можна сформулювати так: вони є членами суспільства і його

продуктом, але не є його полоненими [3, с. 549-550].

Характеризуючи зрілу особистість, А. Маслоу у своїх працях використав поняття “самоактуалізована особистість”. Він стверджував, що для такої особистості характерними є: реалістичне сприйняття світу; прийняття інших людей та природи; безпосередність, простота й природність; центрованість на проблемі, а не на собі; незалежність і потреба в усамітненні; автономія: здатність належно оцінювати навіть звичайні події, при цьому відчувати новизну й задоволення; вершинні переживання – моменти сильного хвилювання або високої напруги, а також миті розслаблення, спокою, умиротворення; суспільний інтерес, бажання допомогти іншим, покращити себе; глибокі міжособистісні стосунки; демократичний характер; розмежування засобів і цілей; філософське почуття гумору; креативність; опір окультуренню, тобто перебуваючи у гармонії зі своєю культурою, ці люди зберігають певну внутрішню незалежність від неї.

Згідно з А. Маслоу, самоактуалізовані особистості часто переживають моменти благоговійного трепету, захоплення й екстазу. У мить надзвичайно сильної самоактуалізації, яку він назвав *вершинними переживаннями*, люди настільки занурюються у певну діяльність, що втрачають відчуття часу й місця. За його спостереженнями, люди, які пережили такі переживання, часто вважають, що з ними відбулося щось значне й цінне. (Емпіричні дослідження, проведені у наш час на вибірці видатних спортсменів, підтвердили концепцію вершинних переживань А. Маслоу). Вчений наголошував, що самоактуалізована особистість є особливою людиною, оскільки вона не обтяжена вадами типу заздрості, озлобленості, дурного смаку, цинізму, не схильна до депресії й песимізму, проявів егоїзму. Проте А. Маслоу не стверджував, що самоактуалізовані особистості є абсолютно досконалими. Навпаки, у них, як і в інших людей, може проявлятися егоїзм, неадекватна агресивність, сварливість, вони можуть впадати у депресію, припускатись помилок, їм можуть бути властиві проблеми середніх людей: почуття вини, тривожність, печаль, внутрішні конфлікти тощо. Але ці недосконалості не переважають над позитивними рисами і не відіграють вирішальну роль у способі їх мислення і діяльності, не заважають їм відрізнити реальні проблеми від проблем настрою.

А. Маслоу виділив два типи самоактуалізованих особистостей. До першого належать ті, які володіють безсумнівним психічним здоров'ям, мають невеликий досвід трансцендентних переживань або ще зовсім не мають такого досвіду, живуть за принципом “тут і тепер” у світі повсякденних людських потреб і повсякденної людської свідомості. До другого типу віднесені ті, у житті яких трансцендентні переживання посідають важливе, іноді центральне місце. (*Трансцендентний* – від лат. *transcendens* – той, що виходить за межі). Люди, які лише самоактуалізуються, значно рідше мають вищі почуття або ж переживають їх не з тією інтенсивністю, ніж ті, які цього досягли. Останні скоріше новатори й оригінальні мислителі, ніж систематизатори чужих ідей.

Розглядаючи погляди А. Маслоу на питання особистісної зрілості і її трактування через рівень розвитку самоактуалізації, можна полемізувати з ним. Адже вчений стверджував, що самоактуалізація – надзвичайно рідкісне явище, якого досягають менше одного відсотка людей, оскільки більшість не знає про власний потенціал, сумнівається у собі, боїться своїх здібностей. То чи можна погодитись із твердженням А. Маслоу, що лише менше одного відсотка людей досягають особистісної зрілості? На наш погляд, з таким твердженням вченого не можна погодитись, пам'ятаючи, що самоактуалізовану особистість він розглядав як зрілу особистість.

Як бачимо, представники гуманістичного напрямку у західній психології багато уваги приділили дослідженню проблеми особистісної зрілості людини. У їхніх працях знаходимо різні погляди на дану проблему. Це і віковий підхід, який полягає у порівнянні зрілості особистості щодо кожного вікового етапу, і характеристика зрілості, виходячи із високого рівня розвитку певних особистісних якостей людини та її ставлення до норм поведінки, прийнятих у суспільстві, і трактування зрілості через самоактуалізацію як найбільш повну і

вільну реалізацію особистістю своїх можливостей.

Питання особистісної зрілості розглядалось і в працях психологів радянської доби, хоча, як уже зазначалось, воно переважно висвітлювалось у публікаціях, які стосуються широкої проблеми психології становлення та розвитку особистості в процесі її життєдіяльності (К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, Б. Г. Ананьєв, О. О. Бодальов, П. М. Якобсон та ін.). Погляди радянських вчених на питання особистісної зрілості людини досить близькі. Характерно, що ніхто із них не розглядає вік людини як критерій її особистісної зрілості. Так, Л. І. Анциферова у своїх працях переконливо доводить, що психічний і соціальний розвиток особистості не обмежений тими чи іншими віковими періодами, він відбувається на всіх етапах життєвого шляху людини. Тому *період зрілості* особистості не може розглядатися як кінцевий стан, до якого спрямований розвиток і яким він завершується. Навпаки, чим більш зрілою із психологічної і соціальної точок зору є особистість, тим більше зростає її здатність до подальшого розвитку. Період особистісної зрілості відкриває якісно нові й соціально цінні можливості її становлення. “Саме в період особистісної зрілості здійснюється кардинальної важливості перехід особистості із стадії вирішення поставлених перед нею життєвих задач до стадії постановки нових проблем, до формулювання якісно нових задач” [1, с. 332].

Заперечує віковий підхід щодо зрілості особистості й К. А. Абульханова-Славська. Досліджуючи розвиток особистості в процесі її життєдіяльності, вона наголошує на тому, що “віковий підхід зосереджується переважно на порівнянні різного віку, не беручи до уваги різний спосіб життя особистості всередині кожного віку. Зрілою особистість може стати і в досить юному віці, а незрілою залишатися і в старості” [6, с. 21]. Приклади реального життя людей, їхньої поведінки та вчинків дуже часто підтверджують цю думку вченої.

Вагомий внесок у розроблення проблеми зрілості особистості зробив П. М. Якобсон. Він розглядав особистісну зрілість людини як суспільно-історичний феномен, оскільки у різних суспільних умовах поняття зрілості має різний зміст. Вчений стверджував, що у суспільній свідомості нашого часу існує еталон сформованої особистості, що передбачає певний рівень розвитку свідомості людини, її оцінок і суджень, регулювання своїх дій, ставлення до навколишньої дійсності, людей в процесі міжіндивідуальних зв'язків, що регламентується нормами поведінки, які висуваються суспільством до дорослої людини. П. М. Якобсон розглядав особистісну зрілість насамперед як “зрілість соціальну, яка виражається в тому, наскільки адекватно розуміє людина своє місце у суспільстві, яким світоглядом і філософією вона керується, яке її ставлення до суспільних інститутів (норми моралі, права, соціальні цінності), до своїх обов'язків, праці” [7, с. 142]. Соціальна зрілість, на його думку, включає в себе: *громадянську* зрілість, тобто усвідомлення свого обов'язку перед батьківщиною, народом, суспільством, відповідальність за свою працю; *моральну* зрілість – розуміння, прийняття і реалізацію норм моралі, наявність розвиненої совісті, готовність діяти відповідно встановлених норм стосунків між людьми; *естетичну* зрілість – достатньо розвинуту здатність сприймати прекрасне у побуті, мистецтві, природі.

За П. М. Якобсоном, соціальна зрілість обумовлює і передбачає наявність *психологічної* зрілості. Не може бути повної психологічної зрілості у соціально нерозвинутої особистості, яка характеризується інфантильністю суджень і дій, нерозумінням вимог суспільства тощо. Зрілість, на думку вченого, насамперед проявляється в інтелектуальній та емоційній сферах, у способі самовизначення людини як особистості, яка знаходить собі місце серед інших людей, в усвідомленні своєї індивідуальності й неповторності як людини, яка має особливу точку зору, свої погляди, своє ставлення до життя, своє власне “Я”. Це ніяк не суперечить відчуттю свого зв'язку з іншими людьми, переживанню єдності позицій з ними. Як бачимо, П. М. Якобсон розглядає особистісну зрілість у тісному взаємозв'язку із її соціальною зрілістю. Характеризуючи ознаки зрілості особистості, П. М. Якобсон наголошував на тому, що

неможливо точно “прив’язати” початок зрілості до певного віку.

Проблема особистісної зрілості у російській психології розглядається і представниками акмеологічного напрямку (Б. Г. Ананьєв, О. О. Бодальов, Н. В. Кузьміна та ін.). На переконання цих вчених, особистісна зрілість і вершина цієї зрілості “акме” – це багатовимірний стан дорослої людини, який охоплює значний етап її життя і показує, наскільки вона відбулася як фізичний індивід, як громадянин, як фахівець у певній галузі діяльності. Цей стан не є статичним, він характеризується більшою чи меншою варіативністю й мінливістю. Вони стверджують, що становлення особистісної зрілості відбувається під впливом зовнішніх умов соціалізації та індивідуальних психологічних особливостей людини.

В українській психології проблема особистісної зрілості людини висвітлювалась у працях М. Й. Боришевського, Ю. З. Гільбуха, Н. М. Дідик, О. В. Завгородньої, О. С. Штепи та ін. вчених. У багатьох публікаціях питання особистісної зрілості розглядається у тісному взаємозв’язку із вивченням проблеми становлення і розвитку особистості, професійного становлення. Розкриваючи психологічні механізми розвитку особистості, М. Й. Боришевський [8] стверджує, що особистісна зрілість людини проявляється у турботливому і відповідальному ставленні до інших, екологічній вихованості, критичному і самокритичному мисленні, інтересі до минулого рідного краю, розвиненій національній свідомості, усвідомленні неоціненого значення рідної мови, гуманістичних взаємовідносинах.

Рисами особистісної зрілості, на думку О. С. Штепи, є: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйнятливність, креативність, синергічність. Вчена вважає, що особистісній зрілості людини сприяє розвиток децентрації – здатності зрозуміти позицію іншої людини, вміти поглянути на ситуацію з її точки зору. Децентрація, як подолання егоцентризму, чітко простежується при переході від підліткового до юнацького віку, коли молоді люди починають брати на себе дорослі ролі, замислюватись про своє майбутнє, про себе як членів суспільства, усвідомлювати перешкоди, що стоять на шляху здійснення мрій тощо [9].

Деякі українські вчені розглядають особистісну зрілість людини через повноту і глибину її переживань та індивідуальні особливості їх виявлення. Так, О. В. Завгородня стверджує, що “у повноті свого особистісного розвитку людина постає просвітлено-творчою, характеризується мудрістю та спонтанністю у своїх життєвих проявах, виконує “споріднену” (за Г. С. Сковородою) працю, має глибокі радісні взаємини із духовно близькими людьми, справляє гуманізуючий вплив на широке оточення” [10, с. 14].

В останні роки в українській психологічній науці здійснені дослідження, спрямовані на вивчення професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх педагогів і психологів (Н. М. Дідик, О. В. Темрук, О. С. Штепа та ін.). За результатами їхніх досліджень найбільш значущими характеристиками є: вольове керівництво власними потребами, поведінкою, емоціями, висока здатність до вибору, прагнення до творчості, розвинуті інтелектуальні здібності, високий рівень соціальної сензитивності, виражена емпатійна спрямованість, здатність до відповідального вчинку, адекватно висока самооцінка, довіра до себе, наявність смислу життя, прагнення до самовираження, суспільно конструктивна поведінка.

Підсумовуючи викладене, сподіваємось, що матеріал даної статті розширює уявлення читачів про особистісну зрілість людини та підтверджує важливість подальшого всебічного і глибокого розроблення даної проблеми у вітчизняній психології, яке на даний час лише започатковане.

Використана література:

1. *Анцыферова Л. И.* Некоторые теоретические проблемы психологии личности / Л. И. Анцыферова // Психология личности. Т. 2. Хрестоматия. – Самара : Издательский Дом “БАХРАХ”, 1999. – С. 331-344.

2. *Титаренко Т. М.* Психологический возраст личности / Т. М. Титаренко // Психология личности. Словарь-справочник / под ред. П. П. Горностая и Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – С. 95.
3. *Хьелл Л.* Теории личности (Основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – С-Пб : Питер Пресс, 1997. – 608 с.
4. *Erikson E. H.* The life cycle completed / E. H. Erikson. – NewYork : Norton, 1982.
5. Психологический лексикон. Энциклопедический словарь. История психологии в лицах. Персоналии / ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общей ред. А. В. Петровского. – М. : ПЕР СЭ, 2005. – 783 с.
6. *Абульханова-Славская К. А.* Развитие личности в процессе жизнедеятельности / К. А. Абульханова-Славская // Психология формирования и развития личности. – М. : Наука, 1981. – С. 19-44.
7. *Якобсон П. М.* Психологические компоненты и критерии становления зрелой личности / П. М. Якобсон // Вопросы психологии. – 1981. – Т. 2, № 4. – С. 141-149.
8. *Боришевський М. Й.* Психологічні механізми розвитку особистості / М. Й. Боришевський // Актуальні проблеми психології. – Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. – К. : Інститут психології імені Г. С. Костюка, 2001. – С. 26-33.
9. *Штепа О. С.* Психологічні особливості формування та актуалізації особистісної зрілості / О. С. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 5. – С. 24-31.
10. *Завгородня О. В.* Особистість: шляхи досягнення зрілості / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 12. – С. 11-17.

References:

1. *Antsyferova L. I.* Nekotorye teoreticheskie problemy psikhologii lichnosti / L. I. Antsyferova // Psikhologiya lichnosti. T. 2. Khrestomatiya. – Samara : Izdatelskiy Dom “BAKhRAKh”, 1999. – S. 331-344.
2. *Titarenko T. M.* Psikhologicheskiy vozrast lichnosti / T. M. Titarenko // Psikhologiya lichnosti. Slovar-spravochnik / pod red. P. P. Gornostaya i T. M. Titarenko. – K. : Ruta, 2001. – S. 95.
3. *Khell L.* Teorii lichnosti (Osnovnye polozheniya, issledovaniya i primeneniye) / L. Khell, D. Zigler. – S-Pb : Piter Press, 1997. – 608 s.
4. *Erikson E. H.* The life cycle completed / E. H. Erikson. – NewYork : Norton, 1982.
5. Psikhologicheskiy leksikon. Entsiklopedicheskiy slovar. Istoriya psikhologii v litsakh. Personalii / red.-sost. L. A. Karpenko ; pod obshchey red. A. V. Petrovskogo. – M. : PYeR SE, 2005. – 783 s.
6. *Abulkhanova-Slavskaya K. A.* Razvitie lichnosti v protsesse zhiznedeyatelnosti / K. A. Abulkhanova-Slavskaya // Psikhologiya formirovaniya i razvitiya lichnosti. – M. : Nauka, 1981. – S. 19-44.
7. *Yakobson P. M.* Psikhologicheskie komponenty i kriterii stanovleniya zreloy lichnosti / P. M. Yakobson // Voprosy psikhologii. – 1981. – T. 2, № 4. – S. 141-149.
8. *Boryshevskiy M. Y.* Psykholohichni mekhanizmy rozvytku osobystosti / M. Y. Boryshevskiy // Aktualni problemy psikhologii. – T. 1. Sotsialna psikhologhiia. Psykholohiia upravlinnia. – K. : Instytut psikhologii imeni H. S. Kostiuka, 2001. – S. 26-33.
9. *Shtepa O. S.* Psykholohichni osoblyvosti formuvannia ta aktualizatsii osobystisnoi zrilosti / O. S. Shtepa // Praktychna psikhologhiia ta sotsialna robota. – 2006. – № 5. – S. 24-31.
10. *Zavhorodnia O. V.* Osobystist: shliakhy dosiahnennia zrilosti / O. V. Zavhorodnia // Praktychna psikhologhiia ta sotsialna robota. – 2010. – № 12. – S. 11-17.

Приходько Ю. А. Личностная зрелость: теоретический аспект проблемы.

В статье рассмотрен теоретический аспект проблемы зрелости личности. Раскрыты взгляды представителей западной и отечественной психологии на данную проблему.

Ключевые слова: личностная зрелость, развитие личности, социальная зрелость, самоактуализированная личность, показатели личностной зрелости.

Prykhodko I. O. Individual's maturity: theoretical aspect of a problem.

In this article the theoretical aspect of a problem of individual's maturity has been developed. We have revealed different views of representatives of western and native psychology according to this problem.

Keywords: individual's maturity, individual's development, social maturity, self-actualisation of an individual, indices of an individual's maturity.